

การจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี

THE PRESERVATION DATABASE OF THE WORTHY BUILDINGS IN KHLUNG COMMUNITY, CHANTHABURI

นราธิป ทับทัน

NARATHIP THUBTHUN

สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย

MAJOR OF ARCHITECTURAL TECHNOLOGY, FACULTY OF ENGINEERING AND ARCHITECTURE,
RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY TAWAN-OK, UTHENTHAWAI CAMPUS

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาและสำรวจอาคารเก่าในเขตเทศบาลเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ดำเนินการศึกษาโดยสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม สืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ สัมภาษณ์ และตรวจสอบข้อมูลโดยประชาชนที่อาศัยในชุมชนเมืองขลุง การรวบรวมข้อมูลได้ระบุ บ้านทึก และประเพณีสภาพอาคารเบื้องต้น พร้อมทั้งจัดทำทะเบียนและระบุคุณค่าของอาคารดังกล่าวไว้ ผลการศึกษาสามารถระบุอาคารเก่าในพื้นที่ศึกษาได้จำนวน 133 หลัง ซึ่งมีลักษณะของวัฒนธรรม 3 เชื้อชาติ ได้แก่ ไทย จีน และญวน รวมถึงอาคารทางศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ ผลจากการวิจัยสามารถระบุอาคารที่เป็นแหล่งมรดกของชุมชน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นในกระบวนการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ที่ได้จะเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาและอ้างอิงประกอบการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมของเมืองขลุงต่อไป

คำสำคัญ: อาคารเก่า ชุมชนดั้งเดิม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อนุรักษ์ ขลุง

Institute of Culture and Arts
Abstract

This study aimed to explore old buildings in Khlung Municipality, Chanthaburi Province so that the database covered buildings worth preserving. It was conducted by collecting field information, investigating secondary data, interviewing informants and verifying the data by interviewing the locals in the municipality. The collected data were used to identify, record and assess the buildings' conditions. The buildings were also registered and it was determined whether it was worthwhile of them being preserved. It was found that there were 133 old buildings in that area and their architectural characteristics were indicative of three ethnic groups - Thai, Chinese and Vietnamese. Some of the buildings were related to Buddhism and Christianity. These old buildings were considered community heritage. This identification is the first step in the preservation of cities and historical areas. The findings can be used as a database for further study and as a reference for the preservation of architectural heritage in Khlung Municipality.

Keywords: Old building, Traditional community, Vernacular architecture, Conservation, Khlung

บทนำ

“อาคารเก่า” พบได้ในย่านหรือชุมชนดั้งเดิมซึ่งมีอยู่มากมายในประเทศไทย โดยถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ยืนยันคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและความเก่าแก่ของย่านชุมชนนั้นๆ และเป็นมรดกทางกายภาพที่มีความหมายทางจิตใจต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชน แสดงออกถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อของคนในท้องถิ่น ภูมิปัญญาในเชิงช่างของบรรพบุรุษ รวมถึงเทคโนโลยีการก่อสร้างและทรัพยากรที่หาได้ในแต่ละยุคสมัย

ชุมชนเมืองขลุงเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีอายุมากกว่าร้อยปี มีพัฒนาการมาจากชุมชนเกษตรกรรมของชาวพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่กระจัดกระจายในบริเวณที่เรียกว่า “วันยาว”¹ ด้วยตำแหน่งที่เป็นทางผ่านของเส้นทางการค้าทางทะเลในภูมิภาคอ่าวไทยและมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีชาวจีนเข้ามาทำเกษตรกรรมหรือค้าขายในพื้นที่ดังกล่าว ตั้งแต่ช่วงปลายสมัยอยุธยาหรือช้าที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และในราวสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 ชาวจีนเริ่มตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นกลุ่มบริเวณริมทางเกวียนโบราณ (ปัจจุบันคือถนนเทศบาลสาย 1) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น “ย่านตลาดขลุง” และในราวปี พ.ศ.2413 ได้มีคริสตังชาวญวนที่อพยพจากเมืองจันทบุรี² เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ลุ่มริมคลองขลุง เกิดเป็นชุมชนชาวคริสต์ตั้งชื่อว่า “ย่านบ้านล่าง” ครั้นในปี พ.ศ. 2436 เกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ฝรั่งเศสเข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกัน ส่งผลให้บริเวณวันยาวได้กลายเป็นที่ตั้งของกองทหารสยามที่ย้ายออกมาจากปากน้ำแหลมสิงห์และเมืองจันทบุรี และมีการจัดตั้งเป็นอำเภอขลุงในปี พ.ศ.2440 ต่อมาในปี พ.ศ.2449 เมื่อฝรั่งเศสย้ายจากเมืองจันทบุรีไปอยู่เมืองตราด อำเภอขลุงได้รวมกับอำเภอทุ่งใหญ่ (ปัจจุบันคืออำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด) ยกฐานะเป็นเมืองจัตวาชื่อว่า “เมืองขลุง” และเมื่อฝรั่งเศสได้ย้ายออกไปจากเมืองตราดในปี พ.ศ. 2451 เมืองตราดได้มีฐานะเป็นจังหวัดดังเดิม เมืองขลุงจึงถูกยุบเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองจันทบุรี และคงมีฐานะเป็นอำเภอในจังหวัดจันทบุรีมาจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่มีการจัดตั้งอำเภอขลุงและเมืองขลุงในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีการตั้งหน่วยงานราชการในบริเวณย่านตลาดขลุง รวมถึงมีการพัฒนาโครงสร้างต่างๆ ในชุมชน ส่งผลให้ย่านตลาดขลุงเริ่มพัฒนาการความเป็นเมืองที่ชัดเจนขึ้นมาตามลำดับควบคู่กับการขยายตัวของย่านบ้านล่าง จนกระทั่งทั้ง 2 ย่านได้รวมกันยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลขลุงในปี พ.ศ.2488 และยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองขลุงในปี พ.ศ.2538 ปัจจุบันชุมชนเมืองขลุงมีสภาพเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็ก เงียบสงบ มีชื่อเสียงด้านเมืองสะอาด และมีเอกลักษณ์ของชุมชน “เมืองสองศาสนา สามวัฒนธรรม”³ กล่าวคือ มีประชากรนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ รวมทั้งการผสมผสานวัฒนธรรม 3 เชื้อชาติ ได้แก่ ไทย จีน และญวน

จากการสำรวจชุมชนเบื้องต้น พบอาคารและสิ่งปลูกสร้างเก่าแก่มากมายที่มีเอกลักษณ์และลักษณะทางศิลปสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เพียงพอยืนยันคุณค่าของชุมชนดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม อาคารเก่าในชุมชนเมืองขลุงกำลังอยู่ในสภาวะวิกฤต เนื่องจากมีสภาพที่เสื่อมโทรมตามกาลเวลา ยากต่อการดูแลรักษาให้ดำรงอยู่ ส่งผลให้มีจำนวนลดน้อยลง และถูกรื้อถอน หรือดัดแปลงจนสูญเสียบุรณภาพของอาคารดั้งเดิม โดยมีได้ดำเนินการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการ และยังไม่มีการรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลอาคารดังกล่าวไว้อย่างเป็นระบบ

เพื่อให้เห็นความสำคัญของอาคารเก่าในชุมชนเมืองขลุง และเพื่อดำเนินการขั้นต้นในการอนุรักษ์กายภาพสถาปัตยกรรม⁴ จึงควรจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง อันเป็นการ “ระบุแหล่งมรดก (Identification)” ทางสถาปัตยกรรมที่พบในชุมชน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับอ้างอิงและเป็นแนวทางในการพิจารณาหาวิธีอนุรักษ์ (Treatments) ที่เหมาะสม และนำมาปฏิบัติจริง (Implementation) ต่อไป

¹ เพี้ยนมาจากคำว่า “วันยาว หรือ วันยาว” ตามลักษณะพื้นที่ที่มีป่าทึบเป็นแนวยาว (สำนักงานเทศบาลตำบลวันยาว, 2556)

² สรุจาก ประวัติเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี (สร รติฤทธาวงศ์, 2552)

³ สรุจาก ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของเทศบาลเมืองขลุง (สำนักงานเทศบาลเมืองขลุง, 2556)

⁴ แนวทางในการอนุรักษ์กายภาพสถาปัตยกรรม มีกรอบในการปฏิบัติการ 5 ขั้นตอน คือ 1.การเก็บรวบรวมข้อมูลและระบุแหล่งมรดก 2.วิเคราะห์คุณค่าความสำคัญ 3.การเลือกระดับและวิธีการอนุรักษ์ 4.การปฏิบัติการอนุรักษ์ และ 5.การประเมินผลการอนุรักษ์และการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชรูดี, 2552 : 59)

ภาพที่ 1 ห้องแถวเลขที่ 9 11 และ 13 บริเวณถนนเทศบาลสาย 2 ในเขตเทศบาลเมืองขลุง
มีลักษณะทางศิลปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ได้ถูกรื้อถอนในช่วงปลายปี พ.ศ.2554
ที่มา : จากการเก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น กันยายน พ.ศ.2554 (ก่อนทำวิจัย)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจอาคารเก่าแก่ในชุมชนเมืองขลุง
2. จัดทำทะเบียนฐานข้อมูลอาคารเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองขลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยสำรวจและเก็บข้อมูลอาคารเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในชุมชนกรณีศึกษา เพื่อสร้างฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของชุมชนเมืองขลุง โดยอ้างอิงเกณฑ์ของ “คณะกรรมการดำเนินโครงการจัดทำทะเบียนอาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์”⁵ (2547) เป็นแนวทางในการคัดกรองและระบุอาคารเป้าหมาย เนื่องจากเป็นเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับในองค์กรวิชาชีพสถาปัตยกรรม และมีข้อกำหนดในการคัดกรองอาคารไว้ชัดเจน โดยเกณฑ์ดังกล่าว ครอบคลุมอาคารที่มีคุณลักษณะและสมบัติดังนี้

1. อาคารที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป⁶
2. อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม
3. อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือสังคมโดยรวม
4. อาคารที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ ทั้งโดยปัจจัยทางธรรมชาติหรือโดยมนุษย์

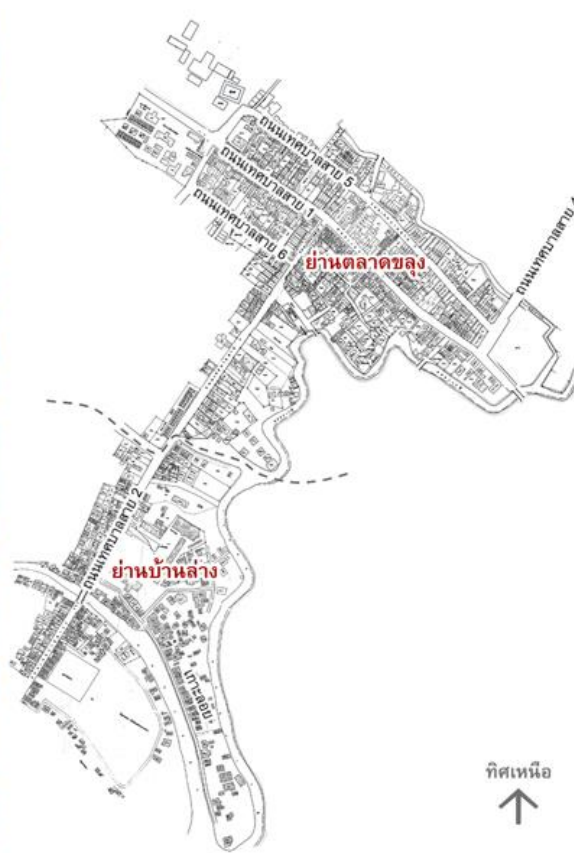
การเลือกพื้นที่เพื่อการศึกษาและสำรวจ

ผู้วิจัยได้เลือกย่านตลาดขลุงและย่านบ้านล่างในเขตเทศบาลเมืองขลุงเป็นพื้นที่ศึกษาและสำรวจ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นย่านชุมชนอยู่อาศัยดั้งเดิมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทย จีน และญวน เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

⁵ เป็นเกณฑ์คัดกรองอาคารเบื้องต้น เพื่อประกอบการพิจารณารางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น โดยสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

⁶ ในทางปฏิบัติ อาจพิจารณาเลือกอาคารบางหลังที่มีอายุน้อยกว่า 50 ปี เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูลด้วย หากอาคารนั้นมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือสังคมที่โดดเด่น เพื่อให้ฐานข้อมูลอาคารฯ มีความหลากหลายในประเด็นทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

รวมกันในรูปแบบชุมชนก่อนพื้นที่อื่นๆ ในเขตเทศบาล และปัจจุบันยังพบอาคารหรือสถานที่ที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ชัดเจน

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงย่านต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนเมืองขลุ้ง เขตเทศบาลเมืองขลุ้ง
ที่มา : ปรับปรุงจากแผนที่กูเกิ้ล [ออนไลน์]

ภาพที่ 3 แผนผังปลูกสร้างในขอบเขตพื้นที่ศึกษา (ย่านตลาดขลุ้งและย่านบ้านล่าง)
ที่มา : สำนักงานเทศบาลเมืองขลุ้ง

การสำรวจและเก็บข้อมูล

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลปฐมภูมิในภาคสนาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

ดำเนินการสำรวจและสังเกตการณ์ลักษณะทางกายภาพโดยรวมของชุมชนเมืองขลุ้ง พร้อมกับประเมินสภาพอาคารที่พบเบื้องต้นในด้านรูปแบบ ลักษณะ และสภาพทั่วไป เก็บข้อมูลโดยวิธีสังเกตการณ์ บันทึกภาพ และจดบันทึก อ้างอิงกับแผนผังชุมชนหรือภาพถ่ายทางอากาศ รวมถึงอาศัยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการเก็บข้อมูลและข้อเสนอแนะจากประชาชนในชุมชนเมืองขลุ้ง โดยการจัดประชุม เสวนา และแบ่งปันข้อมูลจากชุมชน ในระหว่างวันที่ 7-10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 ณ สำนักงานเทศบาลเมืองขลุ้ง โดยมีประชาชนในเขตเทศบาลเมืองขลุ้งเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 48 ราย ประกอบด้วยตัวแทนประชากรทั้งภาครัฐและภาคประชาชนหลากหลายกลุ่ม พร้อมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำอาวุโสในชุมชน หรือเจ้าของอาคาร จากนั้นทำการสำรวจภาคสนามแบบเจาะจง โดยเลือกอาคารกรณีศึกษาในพื้นที่ชุมชนเมืองขลุ้งที่มีลักษณะเข้าข่ายตามเกณฑ์ของ “คณะกรรมการดำเนินโครงการจัดทำทะเบียนอาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์” เป็นเป้าหมายในการเก็บข้อมูล

ภาพที่ 4 การรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะจากประชาชน **ภาพที่ 5** การสำรวจและสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ศึกษา
 ในชุมชนเมืองขลุง ณ สำนักงานเทศบาลเมืองขลุง ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555
 ที่มา : จากการเสวนา กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2555 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ.2556 ทั้งนี้ การสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารราชการ พบว่าอาคารส่วนหนึ่งไม่มีบันทึกหรือการอ้างอิงข้อมูลปีที่ก่อสร้างอาคารที่ชัดเจน จึงไม่สามารถใช้อ้างอิงข้อมูลของอาคารในพื้นที่ศึกษาได้ครบทุกหลัง ผู้วิจัยจึงพิจารณาอ้างอิงข้อมูลและรายละเอียดอาคารดังกล่าวจากการสำรวจภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลโดยสังเขปและมีการกำหนดอายุของอาคารไว้โดยประมาณ

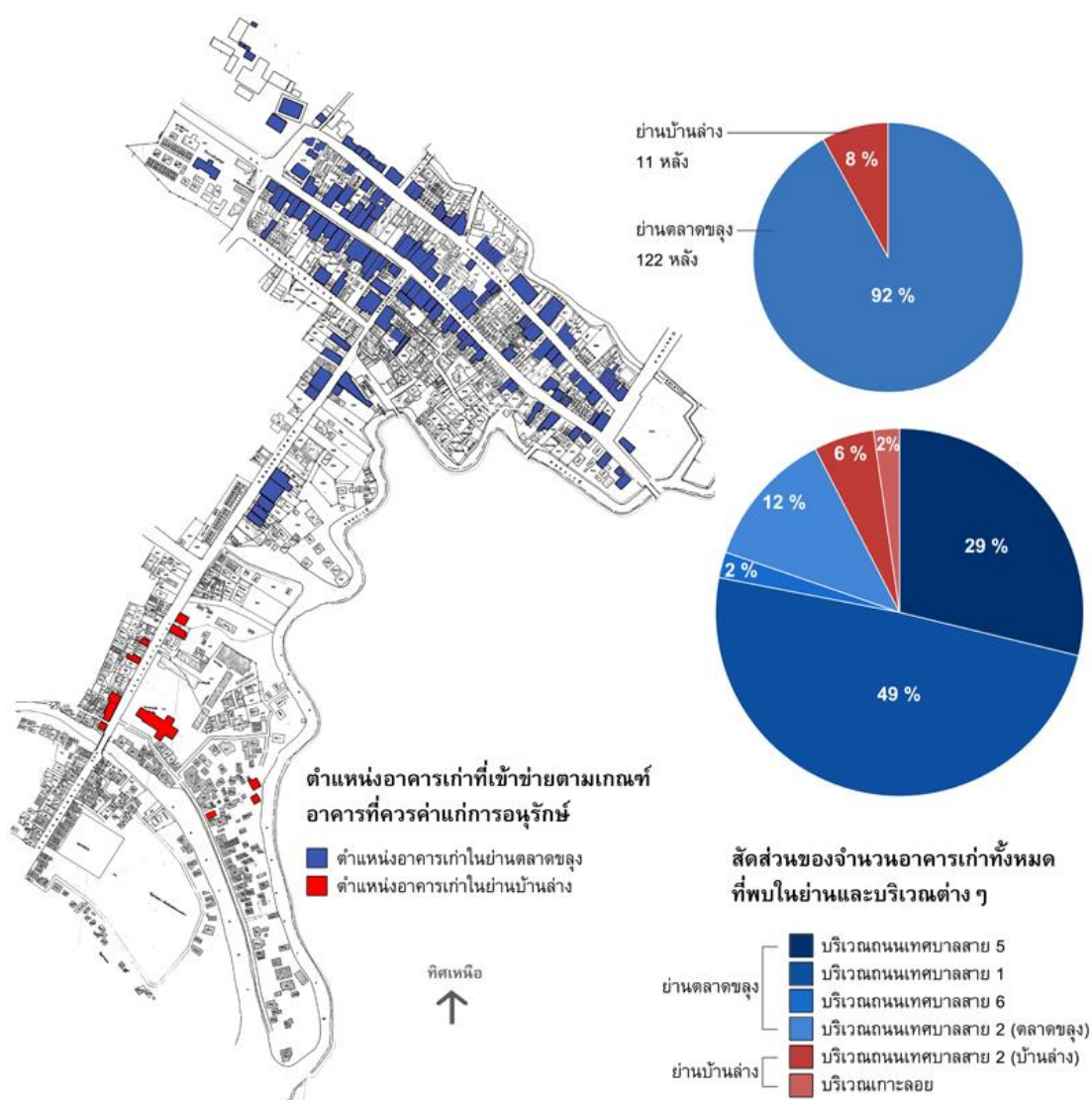
ผลการวิจัย

จำนวนอาคารที่เข้าเกณฑ์

Institute of Culture and Arts

จากการเก็บข้อมูลอาคารในย่านตลาดขลุงและย่านบ้านล่าง เขตเทศบาลเมืองขลุง พบอาคารและกลุ่มอาคารที่มีลักษณะและสมบัติตามเกณฑ์ จำนวน 133 หลัง แบ่งเป็นอาคารในย่านตลาดขลุง 122 หลัง และอาคารในย่านบ้านล่าง 11 หลัง (แนวทางการนับจำนวนอาคาร สำหรับห้องแถวหรือตึกแถวที่เป็นชุดเดียวกัน หรือกลุ่มอาคารที่มีความเชื่อมโยงกัน ใช้นับเป็น 1 หลัง)

อาคารที่มีคุณลักษณะและสมบัติตามเกณฑ์ ส่วนใหญ่จะอยู่ใน “ย่านตลาดขลุง” ซึ่งเป็นย่านชุมชนที่มีขนาดใหญ่และมีความเก่าแก่ที่สุด โดยพบอาคารเก่าจำนวน 122 หลัง คิดเป็นร้อยละ 92 ของอาคารเก่าทั้งหมดที่สำรวจพบ ทั้งนี้ เฉพาะในบริเวณถนนเทศบาลสาย 1 ช่วงตั้งแต่จากหน้าที่ว่าการอำเภอขลุงไปจนถึงศาลหลักเมืองขลุง ซึ่งเคยเป็นย่านตลาดดั้งเดิมของชุมชนเมืองขลุง พบอาคารเก่าจำนวน 65 หลัง คิดเป็นร้อยละ 49 ของอาคารเก่าทั้งหมดที่สำรวจพบ บริเวณถนนเทศบาลสาย 1 จึงเป็นพื้นที่ที่มีอาคารเก่าหนาแน่นที่สุด และยังมีสัดส่วนอาคารเก่ามากกว่า 2 ใน 3 ของอาคารทั้งหมดที่มีในบริเวณถนนสายดังกล่าว ส่วนในบริเวณ “ย่านบ้านล่าง” นั้น พบอาคารเก่าไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะกายภาพเป็นที่ลุ่มริมคลอง และอาคารบางส่วน (บริเวณเกาะลอย) ยังปลูกสร้างในบริเวณที่มีน้ำท่วมขัง ส่งผลให้วัสดุอาคารเสื่อมสภาพได้ง่าย จึงมักมีการซ่อมแซม ดัดแปลง หรือรื้อถอนอาคารเพื่อสร้างใหม่อยู่เสมอ

ภาพที่ 6 ผังแสดงตำแหน่งอาคารที่เข้าข่ายตามเกณฑ์อาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์ที่พบในพื้นที่ศึกษา
และแผนภูมิแสดงสัดส่วนของจำนวนอาคารเก่าทั้งหมดในบริเวณและย่านต่างๆ
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ลักษณะอาคารและรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและสัดส่วนของอาคารเก่าที่พบในย่านตลาดขลุ่ยและย่านบ้านล่าง แบ่งตามจำนวนชั้น

พื้นที่สำรวจ		อาคารชั้นเดียว (หลัง)	อาคารสองชั้น (หลัง)	อาคารสามชั้นขึ้นไป (หลัง)
ย่านตลาดขลุ่ย	บริเวณถนนเทศบาลสาย 5	1	37	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 1	17	48	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 6	-	3	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	5	11	-
ย่านบ้านล่าง	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	1	7	-
	บริเวณเกาะลอย	3	-	-
รวม		27	106	0
คิดเป็นร้อยละ		20	80	0

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและสัดส่วนของอาคารเก่าที่พบในย่านตลาดขลุ่ยและย่านบ้านล่าง แบ่งตามประเภท

พื้นที่สำรวจ		เรือนยกใต้ถุน (หลัง)	บ้านเดี่ยว (หลัง)	ห้องแถว-เรือน แถว (หลัง)	ตึกแถว (หลัง)	ตึก (หลัง)	อาคารเดี่ยว อื่นๆ (หลัง)
ย่านตลาดขลุ่ย	บริเวณถนนเทศบาลสาย 5	-	1	34	2	1	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 1	1	2	49	4	3	6
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 6	-	-	3	-	-	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	-	1	12	3	-	-
ย่านบ้านล่าง	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	-	-	7	-	-	1
	บริเวณเกาะลอย	3	-	-	-	-	-
รวม		4	3	71	7	3	7
คิดเป็นร้อยละ		4.21	3.16	74.74	7.37	3.16	7.37

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและสัดส่วนของอาคารเก่าที่พบในย่านตลาดขลุ่ยและย่านบ้านล่าง แบ่งตามการใช้สอย

พื้นที่สำรวจ		พักอาศัย เท่านั้น (หลัง)	พักอาศัยและ พาณิชยกรรม (หลัง)	พาณิชยกรรม เท่านั้น (หลัง)	บริการ สาธารณะ (หลัง)	ศาสนสถาน (หลัง)	ว่าง/ทิ้งร้าง (หลัง)
ย่านตลาดขลุ่ย	บริเวณถนนเทศบาลสาย 5	2	35	-	-	-	1
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 1	12	39	1	4	3	6
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 6	2	1	-	-	-	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	9	7	-	-	-	-
ย่านบ้านล่าง	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	-	-	-	-	-	-
	บริเวณเกาะลอย	2	-	-	-	-	1
รวม		29	87	1	4	4	8
คิดเป็นร้อยละ		21.80	65.41	0.75	3.01	3.01	6.02

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

จากการสำรวจลักษณะอาคารและรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร พบว่าสัดส่วนของอาคารที่ผ่านการคัดกรอง เป็นอาคารชั้นเดียวร้อยละ 20 และเป็นอาคารสองชั้นร้อยละ 80 โดยอาคารเก่าที่พบในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นอาคารสองชั้น และส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทห้องแถว-เรือนแถว โดยส่วนใหญ่มีการใช้สอยอาคารสำหรับเป็นที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมร่วมกัน ยกเว้นอาคารในบริเวณเกาะลอยที่มีลักษณะกายภาพเป็นที่ลุ่มต่ำและมีน้ำท่วมถึงจะพบอาคารส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนยกใต้ถุน ซึ่งมีการใช้สอยอาคารเฉพาะพื้นที่ชั้นบน

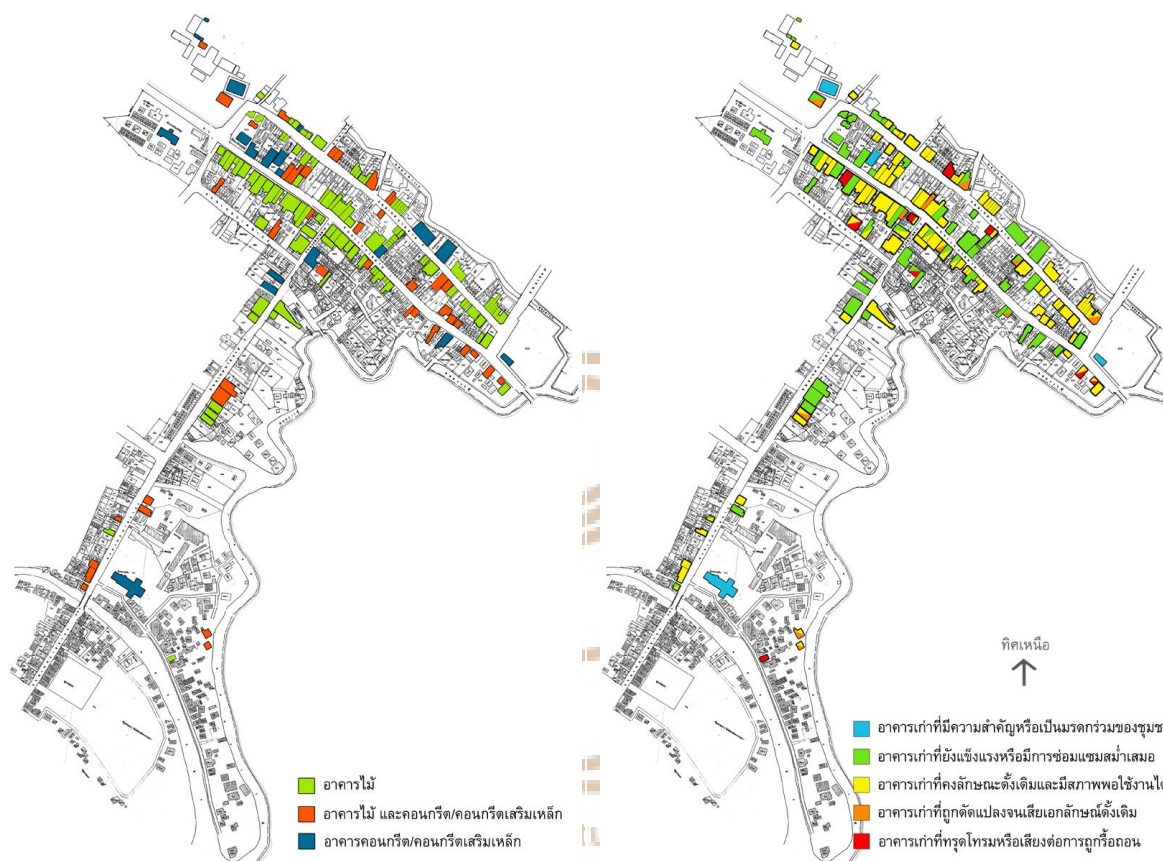
วัสดุและสภาพอาคาร

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและสัดส่วนของอาคารเก่าที่พบในย่านตลาดขลุ่ยและย่านบ้านล่าง แบ่งตามวัสดุหลัก

พื้นที่สำรวจ		อาคารไม้เนื้อแข็ง (หลัง)	อาคารไม้และคอนกรีต (หลัง)	อาคารคอนกรีต/ค.ส.ล. (หลัง)
ย่านตลาดขลุ่ย	บริเวณถนนเทศบาลสาย 5	26	9	3
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 1	33	19	13
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 6	1	2	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	10	3	3
ย่านบ้านล่าง	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	1	6	1
	บริเวณเกาะลอย	1	2	-
รวม		72	41	20
คิดเป็นร้อยละ		54.14	30.83	15.04

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

จากการสำรวจวัสดุอาคาร พบว่าอาคารเก่าที่สำรวจพบในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นวัสดุไม้ท่อนไฟ และส่วนใหญ่มีสภาพเก่าและทรุดโทรม หากแต่ยังพอใช้งานได้ตามอัตภาพ ทั้งนี้ อาคารเก่าบางส่วนยังมีร่องรอยการซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนวัสดุ หรือปรับปรุงรูปแบบอาคารหลายครั้งในช่วงระยะเวลาต่างๆ ตามจุดประสงค์ความต้องการใช้สอยอาคารที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงอาจมีการปรับเปลี่ยนผู้อาศัยหลายรุ่น ซึ่งยากต่อการระบุลักษณะและรูปแบบดั้งเดิมได้อย่างครบถ้วน

ภาพที่ 7 ผังแสดงประเภทวัสดุหลักของอาคาร
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 8 ผังแสดงสภาพปัจจุบันของอาคาร
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

อายุอาคาร

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนและสัดส่วนของอาคารเก่าที่พบในย่านตลาดขลุ่ยและย่านบ้านล่าง แบ่งตามกลุ่มอายุ

พื้นที่สำรวจ		อายุน้อยกว่า 50 ปี (หลัง)	อายุระหว่าง 50-74 ปี (หลัง)	อายุระหว่าง 75-99 ปี (หลัง)	อายุตั้งแต่ 100 ปี ขึ้นไป (หลัง)
ย่านตลาดขลุ่ย	บริเวณถนนเทศบาลสาย 5	1	19	17	1
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 1	6	33	14	12
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 6	-	1	2	-
	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	1	10	5	-
ย่านบ้านล่าง	บริเวณถนนเทศบาลสาย 2	1	-	-	-
	บริเวณเกาะลอย	-	10	-	-
รวม		9	73	38	13
คิดเป็นร้อยละ		7	55	28	10

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 9 ผังแสดงกลุ่มอายุโดยประมาณของอาคารเก่าที่พบในพื้นที่ศึกษา
ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

การกำหนดอายุของอาคารจะอ้างอิงเอกสารราชการ ร่วมกับการสัมภาษณ์ โดยพิจารณาเทียบเคียงกับ ลักษณะ รูปแบบ วัสดุก่อสร้างอาคารในยุคสมัยเดียวกัน ซึ่งสามารถระบุอายุของอาคารไว้โดยประมาณ ผลจากการสำรวจพบว่า อาคารส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 50-74 ปี จำนวน 73 หลัง คิดเป็นร้อยละ 55 รองลงมาคือ กลุ่มอายุระหว่าง 75-99 ปี จำนวน 38 หลัง คิดเป็นร้อยละ 28 กลุ่มอายุตั้งแต่ 100 ปีขึ้นไป จำนวน 13 หลัง คิดเป็นร้อยละ 10 และกลุ่มอายุน้อยกว่า 50 ปี จำนวน 9 หลัง คิดเป็นร้อยละ 7 ตามลำดับ

ตัวอย่างอาคารที่มีคุณค่าหรือมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมโดดเด่น

ผลจากการสำรวจและคัดกรองอาคารเก่าในพื้นที่ศึกษา พบตัวอย่างอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม หรืออาคารที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น ซึ่งมีความเป็นไปได้ในการขึ้นทะเบียนอาคารอนุรักษ์ในอนาคต สำหรับการระบุคุณค่าความสำคัญในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้พิจารณาแบ่งลักษณะคุณค่าของอาคารออกเป็น 4 หมวดหมู่ ตามสาระในกฎบัตรบัวร์รา⁷ ของ สภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี ประเทศออสเตรเลีย ; Australia ICOMOS (2013) ดังนี้

⁷ กฎบัตรบัวร์รา (the Burra Charter ; Australia ICOMOS Burra Charter) จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1979 ที่เมืองบัวร์รา ประเทศออสเตรเลีย (ได้รับการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดในปี ค.ศ.2013) โดยเป็นผลจากการประชุมสภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (ICOMOS) ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพทางมรดกวัฒนธรรมในระดับสากล มีเป้าหมายการทำงานเพื่อการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองโบราณสถานในลักษณะขององค์กรอิสระ โดยมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอย่างเป็นทางการของยูเนสโกและคณะกรรมการมรดกโลก ในหลักการและวิธีการเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในสถานที่ขึ้นพื้นฐาน สาระของกฎบัตรบัวร์ราโดยสรุปเป็นการนำหลักการของกฎบัตรเวนิส (The Venice Charter ; เป็นประกาศกฎบัตรเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานในปีค.ศ. 1964) มาปรับใช้ และเพิ่มเติมกฎบัตรสำคัญอื่นๆ เพื่อเสริมหลักการปฏิบัติงาน

- 1) คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic value)
- 2) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historic value)
- 3) คุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific value)
- 4) คุณค่าทางสังคม (Social value)

ในที่นี้ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา จึงได้ยกตัวอย่างอาคารเก่าในพื้นที่ศึกษาที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมหรือมีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมไว้พอสังเขป ดังต่อไปนี้

1) เรือนแถวร้านค้าภักดิ์ (อาคารเลขที่ 220-222 ถนนเทศบาลสาย 1)

เป็นอาคารพักอาศัยกึ่งพาณิชย์ (Shop house) ของชาวจีน สูง 2 ชั้น มีอายุกว่าร้อยปี มีลวดลายตกแต่งอาคารที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ แสดงงานฝีมือเชิงช่างที่ประณีต มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมภายในของเรือนแถวค้าขายของชาวจีนที่โดดเด่น จัดเป็นตัวอย่างอาคารในพื้นที่ศึกษาที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

ภาพที่ 10 ลักษณะและรูปแบบของเรือนแถวร้านค้าภักดิ์

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม พ.ศ.2555 - ตุลาคม พ.ศ.2556

2) อาคารตลาดจ่ายเดิม (อาคารเลขที่ 139 141 และ 143 ถนนเทศบาลสาย 1)

อาคารเลขที่ 139 141 และ 143 ก่อสร้างหลังจากปี พ.ศ.2420 ไม่นาน และเคยใช้เป็นตลาดจ่ายอยู่ช่วงระยะหนึ่ง สันนิษฐานจากบันทึกของวัดพระพุทไธยแห่งพระเยซูเจ้า “...ในปี พ.ศ.2420 บาทหลวงกังตริก (P.Quentric) เจ้าวัดจันทบุรี ได้ซื้อที่ดินแปลงนี้ไว้และมีบันทึกอ้างถึงการสร้างตลาด...” (สร รติฤทธาวงศ์, 2552) โดยถือเป็นอาคารตลาดแห่งแรกของเมืองขลุง และมีความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนเมืองขลุงมายาวนาน (อาคารนี้ยังถูกกล่าวถึงในชีวประวัติวัยเยาว์ของบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมระดับชาติ คือ ร้อยตำรวจเอก ดร.นิติภูมิ นวรัตน์ เมื่อครั้งที่อาศัยอยู่อำเภอขลุง โดยในสมัยนั้นเป็นร้านข้าวแกง) จัดเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองขลุง

ภาพที่ 11 ลักษณะและรูปแบบของอาคารตลาดจ่ายเดิม

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม 2555 – ตุลาคม 2556

3) โบสถ์วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า

โบสถ์วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า เป็นโบสถ์ที่สร้างเป็นหลังที่ 4 ของวัด ก่อสร้างราวปี พ.ศ.2507-2509 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) โดยเริ่มมีการใช้เครื่องจักรอุตสาหกรรมในการแปรรูปผลผลิตและทรัพยากรจากธรรมชาติ เป็นยุคสมัยที่การก่อสร้างอาคารในประเทศไทยนิยมใช้เทคนิคก่อสร้างแบบสากลและเริ่มนิยมใช้วัสดุอุตสาหกรรมในการก่อสร้าง หลักฐานสำคัญคืออาคารโบสถ์วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้ามีรูปแบบสถาปัตยกรรมนวยุค⁸ ซึ่งเป็นรูปแบบสมัยนิยมของอาคารในประเทศไทยช่วงเวลานั้น และในปัจจุบันไม่นิยมก่อสร้างอาคารในลักษณะดังกล่าวอีกแล้ว จึงเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษารูปแบบและเทคโนโลยีการก่อสร้างอาคารในแต่ละยุคสมัย จัดเป็นตัวอย่างอาคารในพื้นที่ศึกษาที่มีคุณค่าทางด้านวิทยาศาสตร์

ภาพที่ 12 ลักษณะและรูปแบบของอาคารโบสถ์วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม 2555 – ตุลาคม 2556

นอกจากนี้ โบสถ์วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า ยังมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวคริสต์เชื้อสายเวียดนาม และคุณค่าทางด้านสังคมซึ่งเป็นศูนย์กลางความศรัทธาของชาวคริสต์ในอำเภอขลุงด้วย

Institute of Culture and Arts

4) ศาลหลักเมืองขลุง

ศาลหลักเมืองขลุง มีฐานะเป็นศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธาของชาวขลุง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กที่มีการออกแบบวางผังและตกแต่งตามคติในวัฒนธรรมจีน ซึ่งมีนัยแสดงถึงความสำคัญของประชากรเชื้อสายจีนที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชนเมืองขลุง จัดเป็นตัวอย่างอาคารในพื้นที่ศึกษาที่มีคุณค่าทางด้านสังคม

⁸ หรือเรียกว่าสถาปัตยกรรมโมเดิร์น (Modern Architecture) เป็นตัวแทนของยุคที่อุตสาหกรรมมีความรุ่งเรือง (Spirit of Machine Age) เป็นแนวคิดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในยุโรปและสหรัฐอเมริกาในช่วงประมาณปี ค.ศ.1920 ต่อมาจึงแพร่หลายไปยังประเทศอื่นๆ มีแนวคิดหลักเน้นการออกแบบอาคารตามวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยใช้วัสดุก่อสร้าง เช่น เหล็ก คอนกรีตเสริมเหล็ก และกระจก ร่วมกับเทคโนโลยีการก่อสร้างที่มีในยุคนั้น ดังนั้น รูปทรงอาคารจึงมีความเรียบง่าย ตรงไปตรงมามักมีรูปทรงเรขาคณิต มืองค์ประกอบที่ซ้ำกัน ไม่นิยมการประดับประดาหรือใช้รูปแบบที่เป็นรูปสัญลักษณ์ สำหรับในประเทศไทย แนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมนวยุคที่ชัดเจนจะเกิดขึ้นช่วงประมาณปี พ.ศ.2475 (หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยี จนถึงราวปี พ.ศ.2518 หรือหลังจากนั้นอีกไม่นานนัก

ภาพที่ 13 ลักษณะและรูปแบบของอาคารศาลหลักเมืองขลุง

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม 2555 – ตุลาคม 2556

สรุปการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี” เป็นการสำรวจอาคารเก่าแก่ในชุมชนเมืองขลุง เพื่อระบุนาอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สำหรับจัดทำทะเบียนฐานข้อมูลอาคารเก่าแก่ (Data base) ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองขลุง ดำเนินการสำรวจในพื้นที่ย่านตลาดขลุงและย่านบ้านล่าง ร่วมกับการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์และตรวจสอบข้อมูลจากประชาชนในชุมชนเมืองขลุง ในเบื้องต้นสามารถคัดกรองอาคารในพื้นที่ศึกษาได้จำนวน 133 หลัง โดยได้ทำการระบุ บ้านทีก และประเมิณขั้นต้น พร้อมกับจัดทำฐานข้อมูลและระบุคุณค่าของอาคารดังกล่าวไว้

ผลจากการจัดทำฐานข้อมูลอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี สามารถระบุอาคารที่เป็นแหล่งมรดก (Identification) ของชุมชน ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการในการวางแผนการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จะช่วยให้รับรู้และเข้าใจถึงความเป็นมาของอาคารสภาพปัจจุบัน รวมถึงรายละเอียดของอาคารในเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา อ้างอิง และหาแนวทางอนุรักษ์ที่เหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการเป็นระบบและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในอนาคต อาจมีความเป็นไปได้ว่า อาคารเก่าในชุมชนเมืองขลุงจะมีจำนวนลดน้อยลง โดยมีอาคารเก่าจำนวนไม่มากนักที่หลงเหลือและยังคงบูรณภาพดั้งเดิมของอาคารเอาไว้จนกระทั่งมีการดำเนินการอนุรักษ์ตามหลักวิชาการในภาคปฏิบัติ ฉะนั้นการวิจัยนี้ จะเป็นการบันทึกอาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองขลุงที่พบ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ก่อนที่มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนบางส่วนหรือทั้งหมด จะสูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นบทเรียนและบอกเล่าความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองขลุงผ่านสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยหวังว่าจะสร้างผลกระทบหรือปรากฏการณ์ทางสังคมให้เกิดการตื่นตัวในการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองขลุงที่ยังหลงเหลืออยู่ต่อไป

ตารางที่ 6 ตัวอย่างทะเบียนอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง

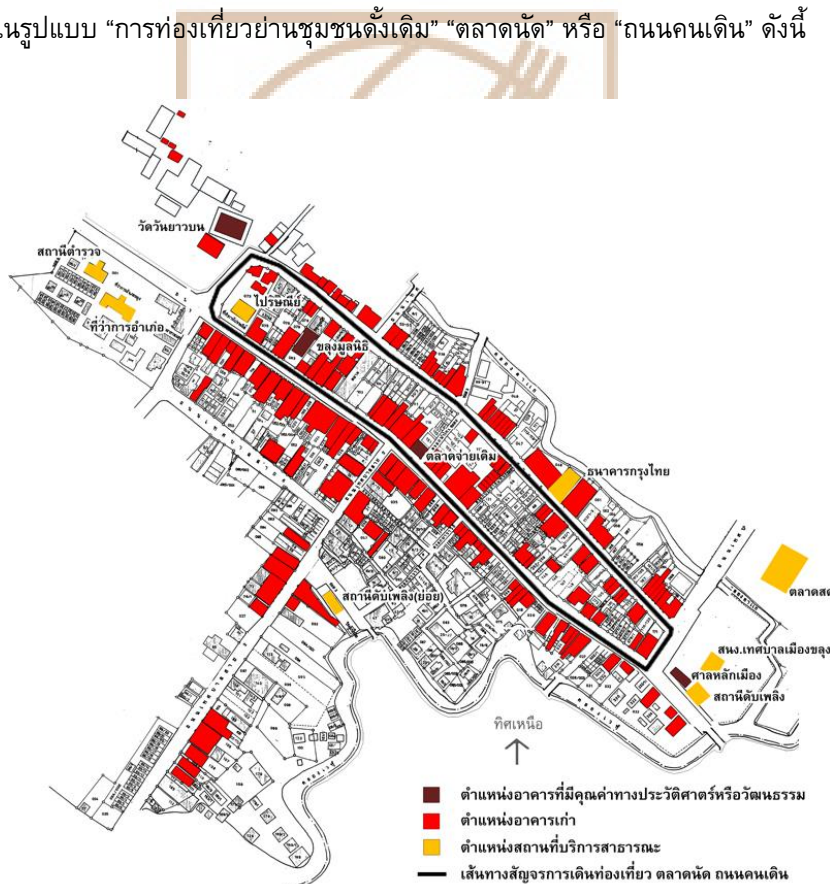
ชื่ออาคาร : ตลาดจ่ายเดิม	
	
แผนที่ : ทิศเหนือ ↑ พื้นที่ศึกษาและสำรวจ ■ ตำแหน่งอาคาร	อาคารเลขที่ : 139 141 และ 143 เลขแปลงที่ดิน : 116 ที่ตั้ง : ถนนเทศบาลสาย 1 ต.ขลุง อ.ขลุง จ.จันทบุรี พิกัดภูมิศาสตร์ : 12°27'13.8"N 102°13'26.1"E ประเภทอาคาร : ห้องแถว-เรือนแถว การใช้ประโยชน์ : พาณิชยกรรม (อาคารให้เช่า) ปีที่ก่อสร้าง : ประมาณ พ.ศ.2420-2430 อายุอาคาร : ประมาณ 126-136 ปี วัสดุโครงสร้างอาคาร : ไม้เนื้อแข็ง สภาพอาคาร : สมบูรณ์ 70 % (มีร่องรอยการซ่อมแซมหลังคาหลายครั้ง) กรรมสิทธิ์ : วัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า จำนวนผู้อาศัย : - ไม่มี - รายละเอียด : อาคารเลขที่ 139 141 และ 143 เคยเป็นตลาดจ่ายอยู่ช่วงระยะหนึ่ง ประมาณหลังจากปี พ.ศ.2420 (สันนิษฐานจากปีที่บาทหลวงกังตริก เจ้าวัดจันทบุรี ได้ซื้อที่ดินแปลงนี้ไว้และสร้างตลาด) โดยถือเป็นอาคารตลาดแห่งแรกของเมืองขลุง ปัจจุบันอาคารหลังนี้และที่ดิน เป็นกรรมสิทธิ์ของวัดพระฤทัยแห่งพระเยซูเจ้า

ที่มา : จากฐานข้อมูลทะเบียนอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในชุมชนเมืองขลุง จำนวนทั้งหมด 133 หลัง

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของย่านชุมชนเมืองขลุง ควรผลักดันให้เกิดการนำเอาอาคารเก่ามาใช้ประโยชน์เป็นต้นทุนและรับใช้ปัจจุบัน (Adaptive reuse) ตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) อาทิ การใช้อาคาร สถานที่ วัฒนธรรม และบรรยากาศดั้งเดิมของชุมชนเป็นต้นทุนส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยสร้างรายได้ให้ชุมชนควบคู่ไปกับกระบวนการอนุรักษ์ ซึ่งจะสร้างกลไกในการบำรุงรักษาอาคารเก่าและรักษามรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของย่านชุมชนดั้งเดิมแห่งนี้เอาไว้ และสิ่งที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งคือ การวางแผนป้องกันอัคคีภัย เนื่องจากอาคารเก่าในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นอาคารไม้และบางส่วนอยู่ในสภาพทรุดโทรม

อาคารเก่าที่มีหนาแน่นในบริเวณถนนเทศบาลสาย 1 และถนนเทศบาลสาย 5 เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมคุณค่าและบรรยากาศของย่านชุมชนดั้งเดิมในชุมชนเมืองขลุง ประกอบกับเขตเทศบาลเมืองขลุงอยู่ในทำเลที่เข้าถึงโดยทางรถยนต์ได้สะดวก เนื่องจากมีถนนสุขุมวิทตัดผ่าน จึงมีความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้บรรยากาศของชุมชนดั้งเดิมและกายภาพความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นจุดขาย ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางการจัดการพื้นที่และเส้นทางการสัญจรเบื้องต้น สำหรับการจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ในรูปแบบ “การท่องเที่ยวย่านชุมชนดั้งเดิม” “ตลาดนัด” หรือ “ถนนคนเดิน” ดังนี้

ภาพที่ 14 ข้อเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่และเส้นทางการสัญจรสำหรับการจัดการท่องเที่ยวในย่านตลาดขลุง

สิ่งที่ควรดำเนินการในขั้นต่อไปคือการหาแนวทางในการอนุรักษ์กายภาพสถาปัตยกรรมให้มีความมั่นคงแข็งแรงและรักษาบูรณภาพดั้งเดิมของอาคารเอาไว้ให้มากที่สุด ส่วนแนวทางการจัดลำดับความสำคัญในการอนุรักษ์กายภาพสถาปัตยกรรม ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มอาคารเก่าประเภทห้องแถวในย่านตลาดขลุงเป็นอันดับ

แรก เนื่องจากเป็นกลุ่มอาคารที่มีความเก่าแก่ มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมสูง และมีความเสี่ยงต่อการถูกรื้อถอนมากที่สุด จากการสำรวจภาคสนามยังพบห้องแถวจำนวน 4 หลัง ที่มีสภาพทรุดโทรมมาก สมควรดำเนินการอนุรักษ์หรือซ่อมแซมอย่างเร่งด่วน อนึ่ง ยังมีอาคารเก่าหลายหลังที่ถูกปรับปรุงหรือต่อเติมรูปแบบตามความต้องการพื้นที่ใช้สอยและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จนบิดเบือนลักษณะดั้งเดิม ประกอบกับสภาพภูมิอากาศของจังหวัดจันทบุรีเป็นแบบเขตร้อนและชื้น มีฝนตกชุก ส่งผลให้มักมีการต่อเติมกันสาดอาคารและผ้าใบกันแดด-ฝน ซึ่งลดทอนบูรณภาพอาคารและบรรยากาศชุมชนดั้งเดิม ส่วนอาคารที่ไม่มีการปรับปรุงหรือต่อเติมมากนักจะรักษาบูรณภาพอาคารและส่งเสริมบรรยากาศชุมชนดั้งเดิมเอาไว้ หากแต่วัสดุก่อสร้างดั้งเดิมของอาคารเหล่านั้นก็เสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ ฉะนั้น ประเด็นที่น่าสนใจและท้าทายในการอนุรักษ์อาคารเก่าและฟื้นฟูย่านชุมชนดั้งเดิมแห่งนี้ ก็คือการจัดการทางกายภาพอาคารเก่าในชุมชนเมืองสูงให้สามารถเชื่อมโยงกับลักษณะและบรรยากาศดั้งเดิม พร้อมกับสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในการอยู่อาศัย มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศท้องถิ่น และตอบสนองความต้องการประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันได้

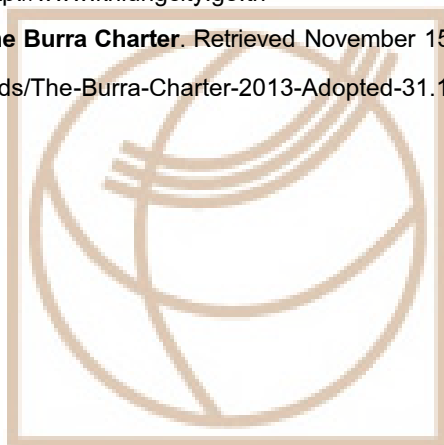
ภาพที่ 15 ตัวอย่างอาคารเก่าที่มีการดัดแปลงและต่อเติมจนบดบังบูรณภาพของอาคารดั้งเดิม
ที่มา : การสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม 2555 – ตุลาคม 2556

ภาพที่ 16 สภาพภูมิทัศน์ของย่านตลาดสูง
ที่มา : การสำรวจภาคสนาม กรกฎาคม 2555 – ตุลาคม 2556

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการดำเนินโครงการจัดทำทะเบียนอาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. (2547). **โครงการจัดทำทะเบียนอาคารควรค่าแก่การอนุรักษ์ Online** พื้นที่สาธารณะเพื่อร่วมกันดูแลมรดกสถาปัตยกรรมในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2555, จาก <http://www.asa.or.th/conservation/thai-heritage-building/index.htm>
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจฤติ. (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สร รติฤทธาวงศ์. (2552). ประวัติเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2556, จาก <http://dc423.4shared.com/doc/D2O5SpXV/preview.html>
- สำนักงานเทศบาลตำบลวันยาว. ประวัติความเป็นมา. สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2556, จาก <http://www.wanyouw.go.th/>
- สำนักงานเทศบาลเมืองขลุง. ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของเทศบาลเมืองขลุง. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2556, จาก <http://www.khlungcity.go.th>
- Australia ICOMOS. (2013). **the Burra Charter**. Retrieved November 15, 2013, from <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>

Institute of Culture and Arts